УДК 331.826:355

С.О. Сідченко, К.І. Хударковський, В.В. Бєлімов

Харківський університет Повітряних Сил ім. І. Кожедуба, Харків

СПЕЦІАЛЬНЕ ПРОГРАМНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ З РОЗРОБКИ ПРОФЕСІОГРАМ ТА ВИЯВЛЕННЯ ПРОФЕСІЙНО-ВАЖЛИВИХ ЯКОСТЕЙ ДЛЯ ПЕРВИННИХ ОФІЦЕРСЬКИХ ПОСАД

Представлені результати авторської розробки спеціального програмного забезпечення, призначеного для розробки професіограм (психограм) та виявлення професійно-важливих якостей для первинних офіцерських посад.

професійно-важливі якості, професіограма, психограма, спеціальне програмне забезпечення

Постановка проблеми

У сучасних умовах реформування Збройних Сил України однією з найбільш актуальних проблем є вирішення основних завдань кадрової політики. При цьому ефективність і надійність професійної діяльності людини обумовлена багатьма факторами, основними з яких є відповідність професійної підготовки фахівця і наявність у нього професійно-важливих якостей, які необхідні для виконання функціональних обов'язків за займаною посадою.

Системна реалізація у повсякденній практиці основних напрямів кадрового менеджменту потребує проведення попередніх професіографічних досліджень. Основними документами, які характеризують діяльність фахівця, є психограма та професіограма. Повний опис об'єктивних характеристик професії, спеціальності, штатної посади та їх психологічне вивчення є обов'язковою складовою роботи з побудови системи кадрового менеджменту у збройних силах. При цьому в ході вивчення особливе місце повинні займати виявлення та аналіз факторів, що визначають

© С.О. Сідченко, К.І. Хударковський, В.В. Бєлімов

внутрішню активність фахівця, його особисті якості, військово-професійну спрямованість, загальний настрій на ефективне виконання своїх функціональних обов'язків за будь-яких обставин.

Тому актуальним стає питання розробки професіограм первинних офіцерських посад.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Так, у Гарбера Е.І., Зеера Е.Ф. та Бодрова В. у [1 – 3] розглянуті методи і методики професіографічних досліджень та типові схеми професіограм.

Авторами у [4] запропонована методика виявлення переліку професійно-важливих якостей військових спеціальностей (професій, штатних посад) методом експертної оцінки вимог до особистості фахівця, і на її основі запропонована схема розробки психограми та професіограми. Схема призначена для опису професій типу "людина – техніка" та "людина – людина" і є вузькоспрямованою. Перевагою запропонованої методики визначення професійно-важливих якостей військового фахівця є те, що результатом опитування є не тільки повний перелік професійно-важливих якостей, але й кількісна оцінка кожної з них. Однак єдиної апробованої у Збройних Силах України методики щодо розробки професіограм офіцерських спеціальностей (професій, штатних посад) та виявлення професійно-важливих якостей немає.

Постановка завдання. Представити результати авторської розробки спеціального програмного забезпечення, призначеного для розробки професіограм та виявлення професійно-важливих якостей для первинних офіцерських посад.

Виклад основного матеріалу

Професіограма повинна давати вичерпну інформацію про ту або іншу професію, її специфіку, а також вимоги, що ставляться до кандидатів для підготовки на ту або іншу спеціальність. За допомогою професіограми звичайно прагнуть визначити не ізольовані елементи характеристики трудової діяльності, а деяку їх сукупність, що утворить психологічну і психофізіологічну структуру досліджуваної професії. Такий підхід дозволяє в наступному мати можливість зіставлення структури конкретної професії з індивідуальними здібностями особистості.

З метою автоматизації професіографічних досліджень розробляються спеціальні програмні засоби. Серед широко запропонованих в інформаційній мережі Internet можна виділити два.

Перший – це автоматизована система професіографичних досліджень ASPI (РАО "ЄЕС Росії", ablena@belgorodenergo.ru), яка служить інструментом для комплексного професіографічного опису діяльності фахівців. Вона в цілому задовольняє усі вимоги та може бути використана при розробці професіограм військових професій. Але у зв'язку з тим, що програмний продукт розроблений фахівцями іншої держави та розповсюджується лише за передплатою (випробувалась лише тестова версія програми), кінцевого висновку щодо використання цього програмного продукту зробити неможливо.

Другий спеціальний програмний засіб – система управління базами даних "Інформаційно-пошукова система для організації робочого місця працівника (фахівця) служби зайнятості" – "Профессиография" (http://atpspb.narod.ru/tests.html), призначена для перегляду, поповнення і коректування професіограм (загальної характеристики професій), професіокарт (змісту праці) і анотацій (короткого опису суті професії) за професіями з бази даних. У програму включений опис 114 професій. Програма розроблена як база даних професіограм і орієнтована на використання фахівцями центрів зайнятості при працевлаштуванні населення. Але у зв'язку з відсутністю в базі даних професіограм військових професій та незрозумілістю (відсутністю дружнього інтерфейсу), як їх розробляти, програму важко використовувати при розробці професіограм військових спеціальностей (штатних посад).

У зв'язку з відсутністю апробованого спеціального програмного забезпечення з розробки професіограм та виявлення професійно-важливих якостей для первинних офіцерських посад стає питання щодо його розробки. На основі запропонованих авторами методичних рекомендацій щодо розробки професіограм та виявлення професійно-важливих якостей для військових спеціальностей (професій, штатних посад), що наведені у [4], пропонується спеціальне програмне забезпечення, яке відповідає сучасним вимогам до побудови програмних засобів та має можливість адаптації до будь-якого опитувальника, який побудований за даною схемою.

За його допомогою планується проведення досліджень за такими аспектами:

а) загальна характеристика професійного середовища (робочого місця фахівця): дослідження мети, призначення професії, її поширеність і приналежність до різних галузей, тип основних знарядь праці та ін.;

б) загальні вимоги, які ставляться професією до людини: оцінка необхідного рівня загальної і спеціальної підготовки, рівня кваліфікації, порядку навчання і перепідготовки фахівця;

в) зміст діяльності: основні задачі й операції, об'єкт праці, прийоми роботи, основні продукти праці, основні функціональні обов'язки фахівця;

г) фактори професійного середовища: психофізіологічні та соціально-психологічні фактори;

д) професійно-важливі якості: виявлення особистісних властивостей, психомоторних властивостей, інших психічних функцій, найбільш значущих для успішної діяльності фахівця на конкретному робочому місці, з'ясування можливостей їх тренування і взаємокомпенсації, формулювання медичних, психофізіологічних протипоказань до діяльності на робочому місці.

До програми при її розробці були висунуті вимоги:

– зручний інтерфейс;

– графічне представлення результатів;

– високий ступінь деталізації інформації;

– настроюваність користувальницьких параметрів;

– можливість розширення функцій;

– можливість розподіленої роботи;
– генератор коротких звітів;
– довідкова система.

Алгоритм роботи програми щодо виявлення професійно-важливих якостей та складання професіограм військових спеціальностей (професій, посад) наведено на рис. 1.

Для отримання якісних результатів у дослідженнях повинні брати участь тільки добре підготовлені експерти – люди, які повною мірою володіють досліджуваною професією, мають досвід практичної роботи, знають специфіку діяльності, умови праці та ін.

Процес складання професіограм за допомогою спеціального програмного забезпечення, що запропоновано, зводиться до відповіді експертів на питання, що стосуються опису загальної, соціальної та професійної характеристик професії, та на питання опитувальника щодо виявлення професійно-важливих якостей фахівця.

Програма дозволяє використовувати декілька різних опитувальників щодо виявлення професійно-важливих якостей. Так, у програмі реалізовано використання власного опитувальника, що запропонований у [4], та опитувального листа американського психолога Отто Ліпмана, що наведений у [5].

Результати професіографічних досліджень формуються у вигляді професіограми, що виводиться в форматі текстового редактора Microsoft Word 97/2000/XP. Професіограма, що сформована за допомогою запропонованого програмного забезпечення, обов'язково в подальшому повинна бути оброблена психологом.

Системні вимоги: IBM-сумісний комп'ютер класу Pentium, 16 MB оперативної пам'яті, 1 MB вільного простору для установлення програми, операційна система – Windows 95/98/2000/XP/NT, текстовий редактор Microsoft Word 97/2000/XP для виведення результатів – професіограми.

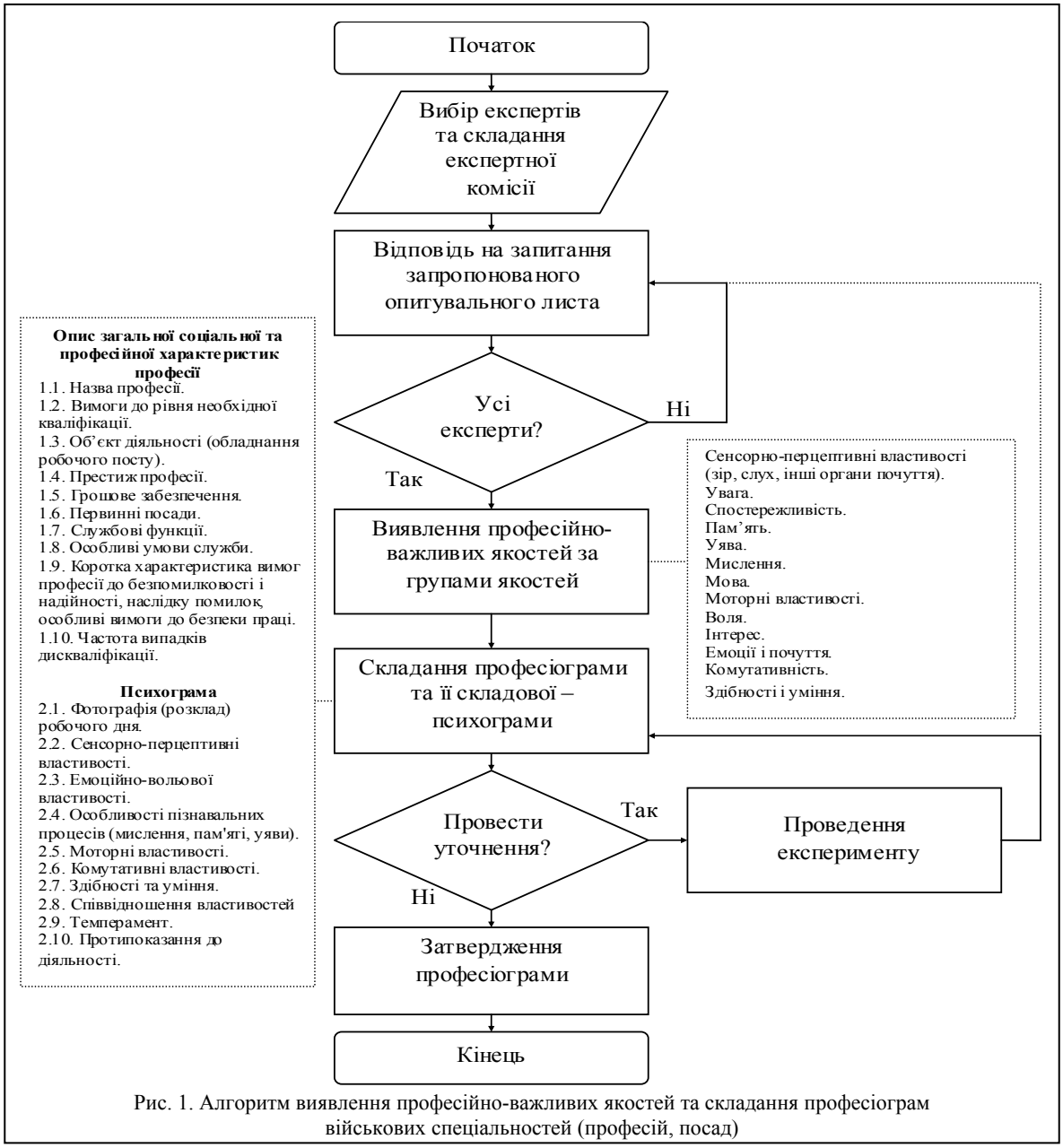

Рис. 1. Алгоритм виявлення професійно-важливих якостей та складання професіограм військових спеціальностей (професій, посад)

Зовнішній вигляд спеціального програмного забезпечення для проведення професіографічних досліджень наведений на рис. 2.

Вихідні дані професіографічних досліджень планується використовувати для вирішення таких практичних задач (психологічних, кадрових, медичних, санітарно-гігієнічних, соціально-економічних й ін.):

– підготовка розгорнутих професіограм;

– визначення професійно-значущих якостей працівників відповідно до вимог професій;

– підбір найбільш адекватних психологічних, психофізіологічних засобів і методів оцінки професійно-важливих якостей і різних станів працівників;

– вироблення рекомендацій з підвищення ефективності трудової діяльності, оптимізації робочих місць, умов, режимів праці і відпочинку фахівців або з усунення чи зниження впливу несприятливих факторів виробничого середовища та діяльності на стан здоров'я персоналу;

– інші задачі.

У Харківському університеті Повітряних Сил ім. І. Кожедуба наказом начальника університету від 11 вересня 2006 року № 779 проводиться експеримент зі створення банку професіограм первинних офіцерських посад та професійно-важливих якостей офіцерів, які призначаються на ці посади.

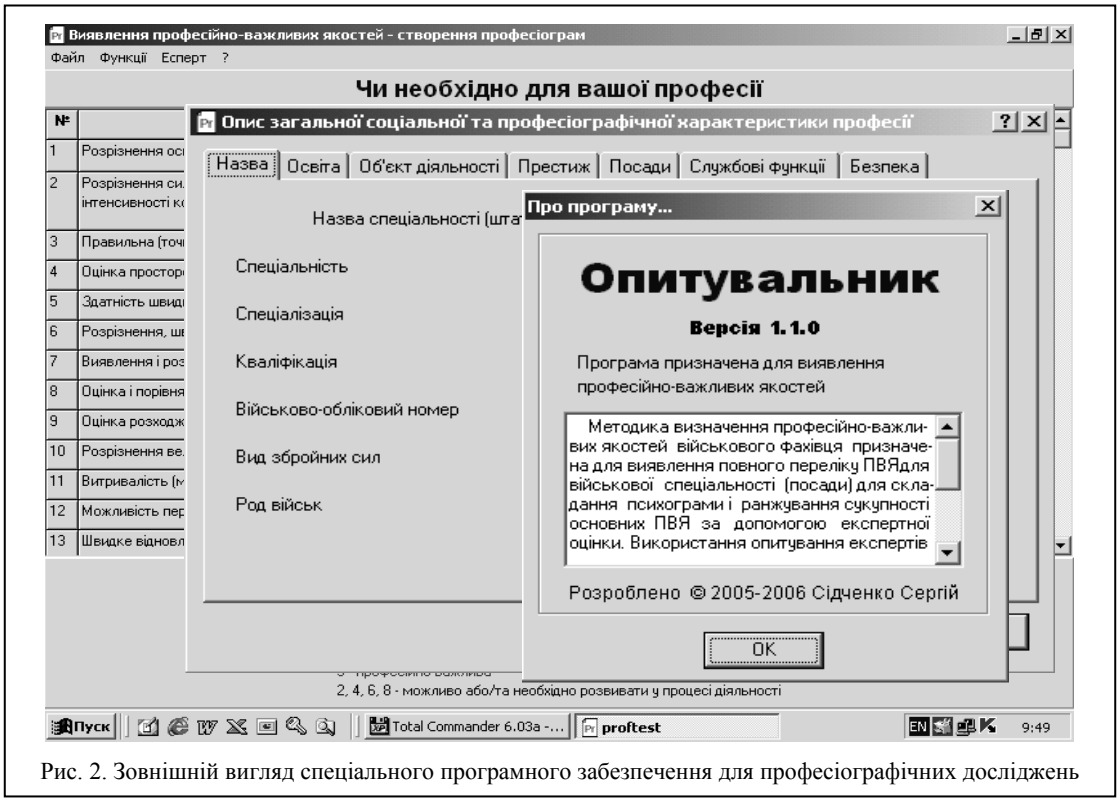

Рис. 2. Зовнішній вигляд спеціального програмного забезпечення для професіографічних досліджень

До експерименту залучено більше 150 експертів для створення професіограм і виявлення професійно-важливих якостей понад 100 штатних посад з 20 спеціалізацій. Результати первинних професіографічних досліджень показують, що якість професіограм (їх достовірність) безпосередньо залежить від якості експертів. Для виявлення професійно-важливих якостей необхідно створювати групи, в яких були б зібрані фахівці не тільки з теоретичної (яких багато в навчальних закладах), але й з практичної підготовки (які проходять службу у військах).

ВиЯновки

Проект і тестова версія програми з розробки професіограм та виявлення професійно-важливих якостей для первинних офіцерських посад за своїми можливостями відповідають сучасним вимогам корпоративного електронного документообігу, є оригінальними розробками і можуть знайти широке застосування у різних сферах діяльності.

ССиЯок літератури

1. Гарбер Е.И., Козача В.В. Методика профессиографии. – Саратов: СГУ, 1992. – 196 с.

2. Зеер Э.Ф. Психология профессий. Учебное пособие для ВУЗов. – М.: Акад Проект., 2003. – 330 с.

3. Практикум по дифференциальной психодиагностике профессиональной пригодности. Учебное пособие / Бодров В. и др. – М.: ПЕРСЕ, 2003. – 767 с.

4. Розробка професіограм та виявлення професійно-важливих якостей для військових спеціальностей (професій, штатних посад). Методичні рекомендації / Ю.В Стасєв , В.В. Бєлімов, М.В. Грушенко, С.В. Залкін , А.І. Комишан , С.О. Сідченко , К.І. Хударковський; За ред. Ю.В. Стасєва – Х.: ООО "Контур", 2006. – 24 с.

5. Щекин Г.В. Практическая психология менеджмента. – К.: Україна, 1994. – 397 с.

Надійшла до редколегії 13.04.2007

Рецензент: д-р техн. наук, проф. Ю.В. Стасєв, Харківський університет Повітряних Сил ім. І. Кожедуба, Харків.